

A gyógyszerészet történetéből

Gyógyszerészet 19. 343—345. 1975.

A gyógyszerészek publikációs tevékenysége a magyar orvosi szaksajtóban az első magyar nyelvű gyógyszerészeti szaklap megjelenéséig (1831—1862)

DR. RIXER ANDRÁS ÉS DR. ZALAI KÁROLY

*A szerzők a magyar nyelvű orvosi periodikák kialakulásának társadalmi körülményeit és megjelenésüknek szinte szükségszerűségét, rövid társadalmi, közéleti képpel teszik érthetővé. A gyógyszerészek tudományos publikációit, azok mennyiségét és jelentőségét ismer-
tetik.*

*

A magyar nyelvű gyógyszerészeti szaksajtó kialakulása két dátumhoz kötődik: az 1848. és az 1862. évekhez. Az első szaklap, a Gyógyszerészi Hírlap csak kísérlet, amely a részvétlenség és a politikai események miatt meghíusult; a második a Gyógyszerészi Hetilap, amely egyben az első folyamatos magyar gyógyszerészeti szaklap. Így a magyar gyógyszerészeti szaksajtó kialakulása évének az 1862-es évet tekintjük.

Az 1862-es időpont értékeléséhez összehasonlítást kell végezni más szakterületek, így elsősorban az orvosi periodikák megjelenési időpontjával. Az orvosok első magyar nyelvű szaklapja, az Orvosi Tár 1831-ben jelent meg; hasonlóképpen részvétlenség miatt két év múlva kiadása megszűnt, majd négy évi szünet után — bár újból megindult — az 1848-as események mégis hasonló sorsra juttatták, mint az első magyar nyelvű gyógyszerészeti periodikát, a Gyógyszerészi Hírlapot. Az első, folyamatosan kiadott magyar orvosi lap, az Orvosi Hetilap 1857-ben indult. A fentiekből megállapítható, hogy a folyamatos gyógyszerészeti szaksajtó az orvosival hasonló kezdeti nehézségek után csaknem egy időben: mindössze öt év múlva indult meg.

Az orvosi és gyógyszerészeti szaklapok megjelenésének az időpontját ha önmagában nézzük, úgy az időpont reálisnak nevezhető, figyelembe véve, hogy hazánkban Európa többi államához képest túl későn indult meg (1769-ben) az egyetemi orvos- és gyógyszerészképzés, s a magyar nyelvű egyetemi oktatás csak a XIX. század közepén valósulhatott meg.

A magyar gyógyszerészeti és orvosi szaksajtó kialakulása szoros összefüggésben van a gyógyszerészek és orvosok egyesülési törekvéseivel, érdekvédelmi és tudományos egyleteik megalapításával is. Erre 1837-ben került sor, amikor megalakult a Budapesti Királyi Orvosegyesület, melynek orvos- és gyógyszerészdoktorok lehettek tagjai [1]. Ez az egyesület azonban nem biztosított az orvosok és gyógyszerészek széles köre részére tudományos fórumot.

A szaklapok és a tudományos egyesületek kialakulási körülményeihez ismernünk kell, hogy a XIX. század első évtizedeiben uralkodó mostoha politikai viszonyok miatt az orvos- és természet-tudományok előző századbeli fellendülése megakadt, és ezzel az egész ország szellemi élete holtpontra jutott. A latin nyelv használata is erősen hátráltatta a nemzeti művelődés fejlődését, de a legnagyobb hátráltató tényező a bécsi udvar politikája volt, mert a politikai ellenőrzéssel, a külföldi látogatások korlátozásával, de főleg cenzúra útján igyekezett megakadályozni a természet- és orvostudományi művelődés eszközeinek és haladó eszméinek széles körű terjedését. Nagyrészt ennek tulajdonítható, hogy a XIX. század első három évtizedében az orvos- és természettudományok művelése hanyatlásnak indult, és az egyetemi oktatás színvonala is lesüllyedt.

Nagy akadály volt még a tudományos fejlődésnek, hogy a gyakorlati oktatás mind az orvos-, mind a gyógyszerészképzésben szinte teljesen hiányzott. Ennek fő oka az intézetek hiánya és a meglévő intézetek hiányos, primitív felszereltsége volt [2].

1. A reformkor jelentős orvos-gyógyszerészeti eseménye, hogy *Bugát Pál Toldy Ferenc*cel együtt kiadta 1831-ben az „Orvosi Tár” című lapot. Az Orvosi Tár elsősorban a „... gyakorlati orvostudományok tárháza...” kívánt lenni, de állandóan közölt „eredeti értekezéseket elsőbrendű tárgyakról és kivonatokat idegen lapokból és munkákból” [3]. Ezenkívül természettudományos cikkeket is közölt egy ideig, amíg az egyben a Természettudományi Társulat folyóirata is volt. Az új orvosi folyóirat tudományos szencziót jelentett, de meg kellett küzdenie a közönnnyel, az önálló magyar orvosi kultúra iránti nagyfokú bizalmatlansággal. Mindezek mellett a szerkesztők orvosi szaknyelvünk kezdetlegessége miatt nyelvi nehézségekkel küszködtek: új magyar „műszavakat” kellett teremteniük, hogy magyar nyelven hirdethessék a tudományokat.

Az első orvosi szaklapban, az Orvosi Tárban is jelentek már meg gyógyszerészeti vonatkozású előadások, értekezések anyagai, valamint a gyógyszerészeti közélet hírei és egyéb tudományos rendezvényekről szóló értesítések, amelyekben a gyógyszerészek is szerepeltek előadásokkal.

Az 1831—1833 közötti évfolyamok három év 12 füzetében a lap kifejezetten csak orvosi vonatkozású témát közöl, s itt is túlnyomó többségben

külföldi szaklapok cikkeit veszi át, hol referátum formájában — ezt egyéni meglátás és bírálat kíséri —, hol pedig csak egyszerűen fordításként. Magyar orvos eredeti közlése, kísérletes munka alig akadt.

1838-ban, négy évi szünet után indul újra az Orvosi Tár. Ekkor már *Bugát Pál* társszerkesztője *Flór Ferenc* lett. Az 1839-től 1847-ig terjedő időszakban kapcsolódtak be a gyógyszerészek publikációjukkal a lap munkájába [4]. A publikációk szerzőiről, számáról táblázatot állítottunk össze. Az *I. táblázat* szerint kilenc év alatt mindössze négy személy 17 közleménye jelent meg, tehát valójában ezek a gyógyszerészek első kezdeti szárnyprobálgatásai voltak. A szerzők között az élen jár *Dr. Wágner Dániel* 9 közleménnyel, aki egyébként is több vonatkozásban megörökítette nevét a magyar gyógyszerészet történetében. Kiemeljük még *Láng Adolf Ferencet*, a híres nyitrai gyógyszerészt, a Magyar Tudományos Akadémia eddig egyetlen gyakorló gyógyszerész tagját.

2. A második, már folyamatosan megjelenő magyar nyelvű orvosi szaklap az Orvosi Hetilap volt, melynek első száma 1857-ben jelent meg, *Markusovszky Lajos* szerkesztésében [5]. A szaklap első hat évfolyamát dolgoztuk fel, vagyis 1857-től 1862-ig, amikor is *Schédy Sándor* kezdeményezésére és szerkesztésében megvalósult a gyógyszerészek első folyamatosan megjelenő szaklapja, a *Gyógyszerészi Hetilap*. Ezen időpontot követően a gyógyszerészek már saját lapjukban publikáltak, így nem

láttuk értelmét vizsgálatainkat a további évekre is kiterjeszteni.

Az Orvosi Hetilap állandó rovatai voltak:

a) orvosi jellegű hazai értekezések, munkák rovata; itt kórházi közlemények, külföldi irodalom, referálás, társulatok, különféle szakmai jellegű ülések hírei szerepeltek;

b) gyógyszeresztani közlemények rovata: ebben a gyógyszerészi jellegű munkák, értekezések jelentek meg;

c) a „Tárca” rovat, melyben egyéb vegyes közléseket publikáltak [6].

A gyógyszerészi vonatkozású és jellegű értekezések és előadások tehát a „Gyógyszeresztani közlemények” című külön rovatban jelentek meg. Vizsgálataink szerint már az Orvosi Hetilap első évfolyamának feltárt adatai is azt mutatják, hogy ebben a lapban a gyógyszerészet nagyobb arányban és nagyobb súllyal szerepelt, hiszen már az első évben a megjelent közlemények száma 15; majdnem annyi, mint az Orvosi Tárból nyolc év alatt megjelent összes gyógyszerészi közlemény száma.

Az előzőekhez hasonlóan megvizsgált időszak adatait a *II. táblázat* mutatjuk be. A táblázat számszerű adatait és a megjelent közleményeket értékelve megállapítható, hogy hat év alatt összesen 91 tudományos dolgozat jelent meg, köztük több továbbképzési célokat is szolgáló, összefoglaló jellegű munka. A publikáló személyek között kiemelten az élen jár *dr. Kátai Gábor* 41, *Müller Bernát* 36 közleménnyel [7].

I. táblázat

Az Orvosi Tárból évfolyamonként megjelent tudományos publikációk gyógyszerészszerzői és munkáik száma

Név	1839	1840	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847	Össz.
Agnelly Ferenc				1						1
Láng A. Ferenc	3									3
Pántotsek	4									4
Wágner Dániel		3		4	1			1		9

4 gyógyszerész, 9 év, 17 közlemény

II. táblázat

Az Orvosi Hetilapban évfolyamonként megjelent munkák száma

Név	1857	1858	1859	1860	1861	1862	Össz.
Kátai Gábor	8	1	12	14	2	4	41
Osváth Pál					1		1
Kormuth Attila					1		1
Müller Bernát	1	8	3	13	11		36
Sztupa György				3			3
Than Károly					2		2
Török József	5	1					6
Wágner Dániel	1						1

8 gyógyszerész, 6 év, 91 közlemény

Megemlítjük még *dr. Kátai Gáborral* kapcsolatban, hogy a lapban igen nagy számú referáló jellegű cikke is megjelent: a vizsgált hat év alatt 145. Ezekben különböző receptek hatástani és technológiai jellegű ismertetésével, valamint külföldi folyóiratokból átvett gyógyszerészeti eseményekkel, közéleti hírekkel, továbbá más európai és tengerentúli gyógyszerészettel kapcsolatos tevékenységek ismertetésével foglalkozott.

A publikáló gyógyszerészek közül kiemeljük még *dr. Than Károly* gyógyszerészkémikus-professzor, *Török József* és *dr. Wagner Dániel* budapesti gyógyszerészek neveit.

Feltárt adataink azt mutatják, hogy az önálló magyar gyógyszerészeti szaklap 1862. évi megjelenése előtt a már önállósult gyógyszerészet még rászorult az orvosi lapokban való publikálásra. A gyógyszerészek az orvosi lapokon keresztül hallatták szavukat, s a tudományos és referáló közlemények számának növekedése kedvezően és frissítőleg hatott az önálló gyógyszerészeti szaklap kialakulására.

Vizsgálati eredményeinket, az abból kapott képet úgy is értékelhetjük, hogy amint a gyógyszerészet évszázadokkal ezelőtt az orvosi tevékenység szerves része volt, majd később abból önálló foglalkozássá és tudománnyá különült, úgy az orvosi szaklapok, amelyek először magukba foglalták a gyógyszerészet területét is, differenciálódtak, szorosabban véve az orvoslás és a gyógyszerészet szakterületére.

IRODALOM

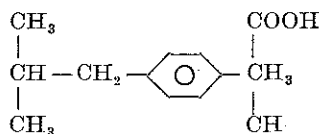
- 1 *Orvosi Társ III. félév 5. szám 78. oldal* — 2 *Gortway Gy.*: Az újkori magyar orvosi művelődés és az egészségügy története. Akadémiai Kiadó, Budapest I. kötet 80 oldal (1953). — 3 *Gortway Gy.* uo. 89 oldal — 4. *Rixer A.*: A magyar nyelvű gyógyszerészeti szaklap kialakulása és jelentősége (1831—1872). Gyógyszerész-doktori értekezés, Budapest 43—47. old. (1973). — 5. *Gortway Gy.*: uo. 235. oldal — 6. *Orv. Hetil. I* (1857). — 7 *Rixer A.*: uo. 104—109. oldal.

(*Semmelweis Orvostudományi Egyetem,*
Egyetemi Gyógyszertár,
1092 Budapest, Hőgyes Endre u. 7.)
Érkezett: 1974. X. 24.

IBUPROFEN ÉS FENILBUTAZON A POLYARTHROSIS ELLEN

Ref.: *Öst. Ap.-Ztg.* 28 (31—32), 604 (1974).

Párhuzamos kísérlet-sorozatban hasonlították össze csehszlovák orvosok az Ibuprofen és a fenilbutazon hatását. A kezelést 100 olyan betegen végezték, akik valamilyen biztosan megállapított idült, progresszív polyarthrosissal szenvedtek. Az eredményeket 14 napos kezelési időszakonként számos objektív és szubjektív szempont szerint bírálták el. Az alkalmazott adagolásban (200 mg Ibuprofen, ill. 600 mg fenilbutazon) mindkét készítmény igen jól bevált és az általános kiértékelés nem mutatott különbséget a két készítmény között. De a nemkívánatos mellékhatások az Ibuprofen-csoport tagjainál csak félfannyiszor fordultak elő, mint a fenilbutazonnal kezelték között.

Ibuprofen

Dr. A. Rixer, dr. K. Zalai: Publikationen ungarischer Pharmazeuten in der medizinischen Presse der ungarischen Sprache bis zur Ausgabe des ersten ungarischen pharmazeutischen Zeitschriftens (1831—1862)

V bevezetésben az írók megmagyarázzák a közönséges körülmények és a szükséges megjelenésének szükségességét a magyar nyelvű orvosi kiadványok megjelenésére. A következőkben az írók megmagyarázzák a közönséges körülmények és a szükséges megjelenésének szükségességét a magyar nyelvű orvosi kiadványok megjelenésére.

1 *Medizinischer Archiv (1831—1848)* Publikációs tevékenység a fenti kiadványban megmagyarázódik és a táblázatban is megmagyarázódik, és a kapott adatokból megmagyarázódik.

2 *Medizinischer Ephemered (1857—1862)*. A gyógyszerészek tevékenységének a kiadványban megmagyarázódik, és a táblázatban is megmagyarázódik, és a kapott adatokból megmagyarázódik.

Az írók megmagyarázzák a közönséges körülmények és a szükséges megjelenésének szükségességét a magyar nyelvű orvosi kiadványok megjelenésére.

Dr. A. Rixer—Dr. K. Zalai: Publishing activities of Hungarian pharmacists in the Hungarian speaking medicinal journals until the issue of the first Hungarian pharmaceutical periodical (1831—1862)

The social relations of the development of the first Hungarian medical periodicals is discussed. Subsequently, the contributions of Hungarian pharmacists in the medical periodicals „Orvosi Társ” (1831—1848) and „Orvosi Hetilap” (1857—1862) are summarised in tabulated form. As a conclusion, the precursor's role of the Hungarian pharmacists' papers published in the contemporary medical press, in relation to the development of the first independent Hungarian pharmaceutical periodical, is emphasised.

Dr. A. Rixer und Dr. K. Zalai: Über die Publikationstätigkeit der ungarischen Apotheker in der ungarisch-sprachigen medizinischen Fachpresse bis zur Erscheinung der ersten ungarischen Fachzeitschrift (1831—1862)

Die gesellschaftlichen Umstände der Entwicklung der ersten ungarischen medizinischen Zeitschriften werden besprochen. Nachfolgend werden die durch ungarische Apotheker in der beiden Zeitschriften „Orvosi Társ” (1831—1848) und „Orvosi Hetilap” veröffentlichten Beiträge tabellarisch zusammengefasst. Die in der genannten Medizinischen Fachblätter publizierten Mitteilungen sind als Vorläufer der Entwicklung der ungarischen pharmazeutischen Fachpresse zu betrachten.

Ezen tapasztalatok és más, az irodalomban ismert adatok alapján megállapítható, hogy az Ibuprofen idült, előrehaladt polyarthrosissal huzamosabb időn át tartó kezelésére is alkalmas (61). *R. B.*

GYÓGYSZERFOGYASZTÁS AZ NDK-BAN ÉS A GYÓGYSZERSZOBÁKRÓL

H. J. Öst. Ap.-Ztg. 28 (31—32), 604 (1974).

A Német Demokratikus Köztársaságban 1971-ben összesen 1411 gyógyszer-tár működött. Ezek közül 1248 volt állami kezelésben (1,375 milliárd márká forralommal, ami 1960-nal szemben 168% emelkedést jelent). A magántulajdonban, illetve magánbérletben levő gyógyszer-tárak száma 1960 és 1971 között 95-re csökkent. Utóbbiak az összforralomnak csak 7%-át bonyolítják le. Érdekes jelenség az ún. gyógyszer-szobák számának folyamatos növekedése. (Ez az intézmény emlékeztet a szovjetunióbeli gyógyszerkioszkok rendszerére.)

A gyógyszer-fogyasztás az NDK-ban is jelentősen nőtt az elmúlt években. A csúcsot, a többieket messze megelőzve, az analgetikumok tartják. A vény nélkül kiadható ilyen tablettákból eredő forralom 1960 és 1971 között 6,7 millió márkának megfelelő összeggel növekedett (62). *R. B.*